

hun heerlijkheid te geven. En daarin juist, dat Jezus dit afslaat en heel de aarde weer voor zijn God opeischt ligt de oorlogsverklaring. Van daar af gaat eerst de eigenlijke strijd in.

Doch nu strekt de tegenstelling tusschen Satan en Christus dan ook veel verder.

Als de Duitschers of Engelschen op koloniaal terrein hun macht willen vergroeten, dan zenden ze immers niet enkel een vloot en troepen, maar pogen ze ook in het hart van het land in te dringen; de instellingen van het volk aan zich te trekken; er zelf de wet te geven en recht te spreken; en allengs derwijs over den geest van het volk en zijn gewoonten te gaan heerschen, dat ze elke macht en kracht en werking in het volk omzetten en ombuigen naar hun belang.

En dit nu heeft ook Satan gedaan.

Hij heeft er zich niet mede tevreden gesteld, om de harten der menschen van God af te trekken, maar hij is ingedrongen in het organisch samenstel van ons menschelek leven. Hij heeft zijn geest geblazen in alle instellingen en vormen en gewoonten des levens. Hij is ingedrongen in al die invloeden, machten en werkingen, die ons menschelek leven beheerschen. Hij heeft aan zich en zijn macht dienstbaar gemaakt alle verbanden en verhoudingen, alle regelingen en gangen, waarin zich ons menschelek leven beweegt. En zoodoende eerst is hij er in geslaagd om op aarde zijn heerschappij te vestigen door allerlei overheden en machten, door allerlei duisternissen en geestelijke boosheden.

Van al die machten en werkingen, van al die krachten en heerschappijen ondergaat nu de enkele mensch allerlei overweldigende invloeden. We worden beheerscht door allerlei invloed van onze wetgeving, van onze rechtspraak, van onze gewoonten en usantien, van de publieke opinie en den heerschen den toon, van de machten, die op de beurs en in den handel, bij bedrijf en nering den gang van zaken bepalen, van de machten der valsche filosofie, van lasterende praaf, van spot en hoon, van onware litteratuur en van machtige persoonlijkheden. En overmits nu Satan al deze kanalen en geleidraden en voertuigen, of wilt ge al deze cilinders, veeren en raden van ons menschelek leven aangrijpt, om zijn heerschappij op ons te doen werken, is aan de kerk de ontzaglijke taak opgelegd, om in al deze gangen, werkingen en uitingen van ons menschelek leven den invloed van Satan op ons menschelek hart te breken en er den goddelijken invloed van Christus voor in plaats te brengen.

Dit zou nu niets baten, zoo God de Heere niet het wonder der wedergeboorte wrocht in het hart zijner uitverkorenen. Want welke betere invloeden ge op een menschelek ook werken laat, zoolang de zondaar met de vezelen van zijn hart aan Satan vastligt, baat uw bewerking ten principele toeh niets, en kunt ge hoogstens verguldels op hem tooveren, maar nooit goud doen schitteren in zijn ziel.

Vandaar dat de kerk altoos het *cor ecclesiae* in de uitverkiezing blijft eeren, en altoos uitgaat van het wonderde werk des Heeren dat gewrocht wordt in de toebereiding van den algeloode, in de rechtvaardiging van een goddeloos en in het levendmaken van een die dood was.

Maar, dit werk Gods ondersteld zijnde, en de kerk uit die daad Gods opkomende, zoo is en blijft het dan toch de taak en de hooge roeping der kerk, om in een wereld, in wier gansche organisatie deze heerschappij van Satan nestelt, tegen die heerschappij moedig op te komen, tegen die heerschappij het zwaard aan te gorden; en zonder kwartier of wapenstilstand, rusteloos en sonder verpoosen, nu en altoos, tot aan 's Heeren wederkomst den strijd, den krijg, den oorlog op leven en dood met deze Satanische heerschappij door te zetten.

Van vroom in de kerk, maar zonder Christelijke belijdenis of Christelijke strijd in de wereld, kan dus geen oogeblik sprake zijn.

De vrede komt op aarde nooit, en kan er nooit komen, om de eenvoudige reden, dat er nooit een vergelijk noch verzoening met Satan mag tot stand komen, en er dus van geen vrede sprake kan zijn, alvorens Satan ganschelek teruggedreven, neergeveld en verpletterd is. En overmits ge nu uit Gods Woord weet, dat de Kerk zelf dit niet vermag, en dat Christus *zich zelve* de ere heeft voorbehouden, om in de laatste ontzettende worsteling Satan eindelijk den geadeslag toe te brengen, zoo is het immers uitgemeakt, dat de Kerk van Jezus *strijdende* kerk moet blijven, elken dag en elken nacht in openbaren oorlog met den vijand Gods en der menschen, d. i. met Satan en zijn rijk en heerschappij en alijdige macht en invloed.

KUYPER.

## „Het haar mijns vleesch is te berge gerezen!”

Het haar mijns vleesch is te berge gerezen van verschrikking voor U, en ik heb gevreesd voor uwe oordelen. Ps. 119:120.

De volmaakte liefde drijft de vrees buiten, maar om ze buiten te kunnen drijven, moet die vrees er toch eerst geweest zijn.

O, Men neemt in onze laatste dagen den dienst des Heeren zoo op het allerlichtst. Het is alles maar liefde. Wie zou maar wil kan gelooven. En als van geloof nog geen dieper spoor te zien is, dan dat de persoon in kwestie niet meer tegensprekt, maar enigszins meeloopt, dan heet dat toch reeds bekeering, en deze snel uitgesproken en opge-

schoten bekeering „een lief mensch,” die stellig meetelt, straks vooraan.

Wat vatte de Psalmist de zaak dan toch veel dieper op.

Hij sprak maar niet over het Eeuwige Wezen; maar zocht de verborgen tegenwoordigheid van dat Eeuwige Wezen te ontdekken; rustte niet eer hij zich als van aangezicht tot aangezicht tegenover den Eeuwige vond; en toen hij zoo voor den heiligen God stond, greep hem zulk een ontzaglijke beving en verschrikking aan, dat niet maar het haar van zijn hoofd, maar tot het haar op zijn huid toe overeind stond van vrees en ontzetting.

Natuurlijk, in die vrees en ontzetting bleef de Psalmist niet. Straks is diezelfde man „vrolijk over 's Heeren toezegging als een die een grooten buit vond” (vs. 162).

Of de Psalmist Gods teedere liefde gemaakt heeft! Allicht meer dan een onzer. En ook bij hem heeft die liefde, hoe meer ze in de volmaakte liefde overging, de vrees ook bij hem buitengesloten.

Maar de liefde die in hem vermocht, was dan ook geen gevoelsbeweging, geen oppervlakkig voor lief houden, geen ondiep minnen. Och, wat zou zulk een eigengemaakte liefde ooit vermogen! Neen, die liefde was in hem *uitgestort*. Hem toegelaten door den Heiligen Geest. Het was liefde uit God in zijn schepsel overgevoerd, om met goddelijke liefde den Eenige te kunnen minnen. Een liefde met hemelchen gloed; een liefde als met engelzuchtigheid; liefde met spankracht; liefde die heel zijn wezen meesleepte; een liefde die nog machtiger dan de vrees bleek, en daarom die vrees overmande; en er nu toebrecht om dien ontzaglijken God in zijn Majesteit als een kind zijn vader te minnen.

Zoolang ge die vrees voor de ontzaglijke majesteit des Heeren HEEREN niet, althans enigszins bij ervaring kent, is God u nog een vreemde, en wat ge liefhebt, een voorstelling van uw God, maar God *zelf* niet.

Werk, zegt de heilige apostel, uws zelfs zaligheid met vrees en beven!”

De genade moet vastgehouden, zegt hij in zijn brief aan de Hebreërs, „want de Heere onze God is een verterend vuur!”

Toen de heilige apostel de heerlijkheid van den Eeuwige in het aanschijn zijns Zoons op Pathmos zag, „viel hij als dood voor zijn voeten.”

De profeet Habakuk schrijft: „Als ik de nadering des Heeren HEEREN merkte, „zoo werd mijn buik beroerd; voor zijn stem hebben mijn lippen gebeefd; verrotting kwam in mijn gebeente; en ik werd beroerd in mijn plaats.” „Op dezen zal ik zien,” roept de Heere bij Jesaja, „op den arme en verslagen van geest en de voor mijn woord leeft.”

„Omdat uw hart week geworden is,” spreekt de Heere door de profetes Huldai tot Josia en zijn volk, „omdat uw hart week geworden is en gij u voor Gods aangezicht vernederd hebt, en uw kleederen hebt gescheurd en geweed voor mijn aangezicht,” daarom zal ik u weder genadig zijn.

„Wie zou kunnen bestaan,” vragen de lieden van Bethseles, „voor dezen heiligen God en tot wien van ons zal Hij optrekken?”

„Het is een gebroken geest en een verslagen hart, dat de Heere niet verachten zal,” roept David uit.

En waar ook, in heel de heilige historie, iets van de heerlijkheid des Heeren en van de majesteit onzes Gods doorbreekt, al is het ook maar in een gezicht of in de verschijning van een engel, daar grijpt altoos vrees en ontzetting den aanschouwer aan, en moet de Heere of zijn engel eerst die vrees bedaren doen, eer er voortgang kan zijn van openbaring.

Bij Horeb greep beving heel het volk aan. En de vraag: „Wie zal God zien en leven?” is genomen uit de ontzettende praktijk.

Niet liefde, maar vrees des Heeren, is deswege het *begin* van alle wijsheid. Ongewijfeld die vrees moet straks door liefde doorgelooft, gebroken en buitengesloten worden, maar toch vrees des Heeren blijft altoos het begin.

Wie nog niets dan die vrees kent, is er nog niet. Het mag bij die vrees niet blijven; want wie vrees heeft pijn en is nog niet volmaakt in de liefde.

Maar toch eerst als de liefde op het hoogst en dus volmaakt is, bezit ze macht om alle vrees buiten te drijven.

En als ge wel liefhebt, maar de liefde in u kent geen worsteling en vindt geen vrees, waar ze tegen ingaat, dan moge er een *aanvang* van liefde in u zijn, maar volmaakt is dan uw liefde nog volstrekt niet.

Als ge eens begint, met iets minder over God en iets meer tot God te spreken, en er u op inspand, om nooit anders te bidden, dan na uwezen eerst als in de tegenwoordigheid des Heeren HEEREN te hebben geplaatst, en altoos tot den Eeuwige te spreken voor de aanspraakplaats zijner heerlijkheid.

Bezigt zijn met den Heere HEERE is nog zoo heel iets anders dan een vluchtig denken aan den Eeuwige. Bezigt zijn met dat Eeuwige Wezen is een indenken van zijn Deugden en Volmaaktheden, een indenken van zijn Heerlijkheden, een indenken van zijn Werken vol majesteit. Het is een ingaan in die onnaspeurlijke Oneindigheden en Eeuwigheden. Een u verliezen in zijn onuitsprekelijke Almacht en Alomtegenwoordigheid. Een u verliezen in zijn ondoorgroenlijke Wijsheid en Voorzienigheid. Een verinken in zijn Glorie en Majesteit. Een aanbiddend bewonderen van zijn Raad en zijn Besluit. Een starren in zijn ondoorgroenlijke Ontfermingen en Barmhertigheden. Een beven voor zijn vlekkelooze Heiligheid. Een voelen van de aannadering uws Gods als Hij de wereld schept, en in het Paradijs u in Adam oproept, en in zijn Zondvloed en zijn oordeelen de wereld verschrikt, of op Horeb ook u toesprekt uit de donkerheid en het vuur en den rookdamp. Meer nog een merken van de indaling zijner Majesteit als op Golgotha het Lam Gods ten offer wordt gewijd, en in de Verrijzenis en Hemelvaart van Christus en in de uitstorting van den Heiligen Geest de majesteit des Heeren HEEREN zich toont aan zijn schepsel.

Vluchtig denken aan geeft evenmin iets als rad spreken over God. Uw denken aan Hem moet bestendig, moet ingaand, moet met inspanning van heel uw ziele wezen. Een denken uit de ontzaglijke tegenstelling van zijn Majesteit en uw niets, van zijn Heiligheid en uw doemwaardigheid. Alles glans in Hem, alles duisternis over u. In Hem uw leven, in u den dood.

En als ge zoo maar eerst in uw ziel ontwaart gaat, dat ge niet met een klank, met een naam, met een beeld, maar wezenlijk met DEN LEVENDE GOD te doen hebt, o, dan zal de Heilige Geest zelf wel de onderwijzing in

de liefde Gods bij u beginnen, maar dan zal het u ook de wonderde liefde van uw God zijn, en zullen zich wonderlijk en ondoorgroenlijk de eeuwig diepten van zijn ontferming voor u ontsluiten.

En als het dan geen gebezel meer is over oppervlakkige goedheid, waarmee ge uw eigen ziel ophielt, maar de Heilige Geest begint u Gods *wezenlijke liefde* te ontvouwen, dan eerst zult ge eens verhaast staan over den onnaspeurlijken rijkdom van die liefdeleven in den Eeuwige, en over den schat van genade en teederheid en goddelijk mededoogen, die uit deze Springader over uw verschrikt en bevend harte uitvloeit.

Dan zijn er geen woorden meer om het uit te spreken. Dan is elk lied onmachtig om den lof van die liefde te bezingen. Dan schittert en fonkelt er geen diamant zoo rijk en zoo schoon, als die liefde Gods u toestraalt in haar hemelchen gloed.

Dan voelt ge zelf, hoe volstrekt onbekwaam uw natuurlijke liefde is, om zulk een God weder te minnen; en schrijnt diep in uw ziel de nood, om liefde uit Hem te ontvangen, opdat er in u zij, waarmee gij die liefde niet afstoet moogt. Een druppel uit den Oceaan van uw hart overgespat, om gemeenschap in uw inwendigen mensch met dien Oceaan van genade te ervaren.

O, Die predikers van liefde Gods, waaraan geen vrees des Heeren vooraf gaat, ze brengen u het Evangelie niet, maar snijden de goddelijke zaligheid voor u af.

Ze waken u rijt te maken, en ze houden u arm, en beletten u tot uw erfenis te komen. „God heb ik lief,” zegt de dichter van Psalm 116; o, gewisselijk, maar eerst nadat het bij hem geweest was: „Banden des doods hadden mij omvangen, mij hadden getroffen de angsten der hel. Maar ik riep den naam des Heeren aan, zeggende: Och, Heere, bevrijd mijne ziel!” En toen verstond hij het, dat de Heere genadig en rechtvaardig is en onze God zeer ontfermende.

KUYPER.

Amsterdam, 30 Nov. 1888.

Van den scriba der Deputaten, zoo door de Synode van Utrecht als door die van Assen in zake de plannen van hereeniging benoemd, ontving ook onze redactie deze belangrijke mededeeling:

Donderdagmorgen te tien ure werd te Utrecht de Vergadering van Deputaten der Ned. Ger. en der Christ. Ger. kerken met het voorlezen van Ps. 122 en met gebed geopend door Ds. J. van Andel, wien ook verder de leiding werd opgedragen.

De samensprekingen kenmerkten zich heel den dag door een Christelijken en recht broederlijken geest.

Hoewel wegens het bekende gemis aan een gemeenschappelijke grondslag de handeling van de gezamenlijke Deputaten niet officieel kon zijn, hebben de gehouden samensprekingen toch in zoover doel getroffen, dat schriftelijke formuleringen ter tafel werden gebracht, die ter nadere overweging zijn medegegeven en waarover in een tweede samenkomst op 14 Dec. e. k. een nadere samenspreking zal plaats hebben, met het doel om zoo mogelijk tot een gelijklopend advies te komen, dat heiderzijds door de Deputaten aan hunne Synode zal worden ingezonden.

De saamgekomen broeders hebben hun voornemen te kennen gegeven, hangende deze besprekingen, zich van publieke behandeling der zaak in de bladen te onthouden. Des te meer achten zij het wenschelek, dat de zaak der vereeniging in dit stadium der onderhandeling, in plaats van voortdurend onderwerp van discussie in de bladen te zijn, te dringender door al Gods kinderen in den gebede aan den God van alle genade worden opgedragen. De vergadering werd te vier ure door Dr. Kuyper met dankzegging gesloten.

Namen der Deputaten, der Secretarissen,  
H. BAYNICK.  
J. C. SIKKEL.

Deze mededeeling ontvingen we met blijdschap.

Niet zoo ongegrond was veler vrees, dat reeds de eerste ontmoeting tot botsing zou leiden, en dat om het formeele der zaak, de vrucht dezer conferentie pover zou uitvallen.

Gelijk men zich herinneren zal, hadden ook wij eer aanvankelijk een donkeren blik op.

Toch blijkt dit thans niet zoo te zijn.

Er schijnen middelen en wegen te zijn uitgedacht en gevonden, om toch ook zoo uit de saamspreking van Deputaten een vrucht te laten rijpen, die als gelijklopend advies beiderzijds aan de respectieve Synoden kon worden ingezonden; en waar de definitieve saamkomst van Deputaten reeds op 14 December bepaald is, zou dit misschien de hoep doen ontluiken, dat de beide Synoden reeds in den aanvang van het volgende jaar samkwamen.

We verlijden ons hierover hartelijk.

Er blijkt dan toch, dat er nog niet behoefte gewanhoopt te worden.

Er blijkt uit, dat als beiderzijds de scherpe pen uit de hand geleid is, die hand nog zeer wel tot een broederlijken handdruk bekwaam is.

En daarom juist is het dunkt ons goed gezien, dat de Deputaten den wenk gaven om, hangende de onderhandelingen, de boozep en niet weer in de hand te nemen, maar dagelijks de handen biddende op te heffen tot den Troon der genade.

Ook wij zwijgen dus voorshands over deze gewichtige zaak, en wenden gaarne ook ons woord aan, om te dringen tot vuriger, inniger, volhardender gebed.

O, Als het kon, dat in alle Christelijke Gereformeerde en Ned. Gereformeerde kerken al deze Zondagen ook in de publieke gebeden deze heilige zaak van de eenheid van 's Heeren Lichaam herdacht wierd, wat kostelijke vrucht tot stilling en verbroedering der harten kon niet hier reeds van uitgaan.

Algezien nog van de verhooring der gebeden.

En immers, wat dat aangaat, de Heere kon zich nog ontfermen, en ons genadig zijn, niettegenstaande onze groote schuld.

In tamelijk uitgebreiden kring is onlangs blaam gelegd op Professor Spruyt, een gemeentelijk hoogleeraar aan Amsterdams stadsuniversiteit.

Deze heer is filosoof; spreekt graag mee; en mengt zich met zekere gretigheid in sociale en politieke quaestien.

Zijn standpunt is dat der conservatief-liberalisten; zijn sympathie voor de Groot-protestantsche partij, ontaliger gedachten; en zal hij zich gaan oefenen in het met pijlen mikken en raken, dan is een Papiet of Groeniaan hem een gelietkoosd doelwit.

Tijdens de Maartverkiezing van dit jaar had deze Professor Spruyt zich dan ook geroerd dat het een aard had; zels schreef hij een breed opgestelde brochure, om onze goede kiezers opzettelijk te waarschuwen, dat ze toch in geen geval aan een Ultramontaanisch landgenoot of medeburger, die tot de Roomsche kerk behoorde, hun stem mochten geven.

Een radical dat ging nog; een liberaal was goed; een conservatief-liberaal was het bovenbeste; maar eigenlijk nooit een anti-revolutionair, en vooral geen Roomsche.

Dit stuk heeft onze Roomsche landgenooten geweldig geërgerd, vooral onze Roomsche stadgenooten binnen de veste van Amsterdam.

Mr. Van Ogtrop, eengemeenteraadslid, dat tot de Roomsche kerk behoort, gaf aan dit gevoel van gekrentheid lucht, toen de stedelijke begroting aan de orde kwam, en liet onder instemming van een enkel lid in het Voorloopig verslag de aanmerking opnemen, dat het niet aangang als stedelijk ambtenaar geld uit de stedelijke kas te trekken, en dan van de aldus verkregen positie misbruik te maken om een deel van de poorters in hun ziel te ergeren.

Burgemeester en Wethouders antwoordden daarop in hun Memorie van beantwoording, dat h. i. de vrijheid der hoogleeraren niet aan banden kon worden gelegd.

Dit antwoord was olie in het vuur, en bij de openbare beraadslaging kwam Mr. Van Ogtrop dan ook op de zaak terug.

Edoch, zonder succes.

Voor de heer Sillem nam het juist voor den heer Spruyt op. Slechts een enkel lid steunde min of meer de oppositie, en het eind van het steekspel was, dat Prof. Spruyt, zonder vrees voor openlijke *réprimande*, zich voor zijn schriftfel kon zetten, om een nieuw gerecht Papietenkost op geuzenschotelen in gereedheid te brengen.

Bij deze quaestie dient wel onderscheiden tusschen de vraag, of een hoogleeraar vrij moet zijn, om op zijn college te zeggen wat hij denkt, en die andere, of hij als burger, hoewel hij bezoldigd hoogleeraar is, het recht behoudt, om bij monde en in geschrifte te ijveren voor wat hem goed dunkt en te bestrijden wat hij vraakt.

Het eerste vraagstuk, dat verreweg het belangrijkste was, is door Burgemeester en Wethouders even, met een enkel woord, aangevoerd, maar voorts weer ondergedoken. En schier al de aandacht trok zich saam op de veel minder belangrijke quaestie, of een bezoldigd hoogleeraar een deel van zijn vrijheid als publiek persoon inboet.

Hierover nu vormde zich drieërlei opinie. Vooreerst die der Roomsche pers, die eenparig van oordeel was, dat zulk een hoogleeraar, ter wille van zijn ambt en zijn committenten, zich te onthouden had van wat hun onaangenaam moest zijn.

Dan die van de radicale pers, die geen enkele reden denkbaar vond, waarom men eenigzins van gemeentebestuur beperken zou in zijn vrijheid van spreken.

En ten derde die van de conservatief-liberalen, die vinden, dat een Dr. Smit terecht als leeraar ontslagen wordt, zoo hij ertegenstelt door publiek tegen het liberalisme te ijveren, maar dat een hoogleeraar die publiek voor het liberalisme propaganda drijft, vrij moet zijn om te zeggen wat hem gevalt.

Ons dunkt, voor ons, Calvinisten, is er uit deze drie nog geen keus te doen.

Met twee pannetjes bakken, gelijk de conservatief-liberalen dit willen, om Smit in Apeldoorn te verdoemen, maar Spruyt in Amsterdam met lauweren te omkransen, dat gaat niet. Dat is onmanlijk en beginseloo. Daar zit geen systeem in, en dat teekent geen karakter.

De opinie van Mr. Van Ogtrop, door de meeste organen der Roomsche pers bepleit, kunnen we evenmin overnemen. Het vrije woord en de vrije gedachte is ons daartoe te kostelijk. Dwang moet niemand aangedaan. En als de heeren Spruyt, Van Leeuwen en *tutti quanti* noch human noch kiesch genoeg zijn, om zelve te rekenen met de beperking die hun positie hun oplegt, dan hebben we tienmaal liever dat ze „den razenden bol” tot exempel kiezen en nog grinniger en glittiger uitschieten, dan dat tot afwering van hun pijlen, de vrijheid van het woord vernietigd worde.

Toch kunnen we daarom evenmin met de radicalen meegaan. Niet omdat ze en in zake Dr. Smit, en in zake Dr. Spruyt het opnamen voor leeren die gezegd hadden wat hun voor den mond kwam; hierin staan we geheel aan hun zijde; te meer daar ook zij toestemmen, dat eischen van kiesheid wel terdege zelfbeheersching en tempering voorschrijven; maar wat we op hen tegen hebben is, dat we hun conclusie onvolledig achten.

Onze conclusie is: Ongerepte en ongekrenkte vrijheid van het woord, maar dan ook geen officieel karakter voor den man, die het vrije woord gebruiken wil.

M. a. w. een leeraar of hoogleeraar in zijn vrijheid van spreken te beperken, gaat niet aan, maar daarom juist gaat het dan ook niet aan, dat of het rijk of de stad,

er officieel een stel leeren of hoogleeraren op na houdt.

Het Vrije Woord, mits dan ook de Vrije universiteit!

Breuk morgen den dag den officieelen band door, die thans nog vier onzer universiteiten met de Overheid verbindt, en het vraagstuk zal tot aller genoegen zijn opgelost, en het Vrije woord gered zijn.

Ware er een algemeen geldende wetenschap, die tot algemeen dwingende resultaten, niet enkel op stoffelijk maar ook op geestelijk gebied leidde; zoo hoefde dit niet.

Maar dit is niet het geval.

Zoodra de wetenschap het geestelijk terrein van de letteren, van de rechten of van de godgeleerdheid betreedt, plaatst ze stelsel tegenover stelsel, school tegenover school. Eenheid is er niet.

En overmits nu deze tegenover elkander staande stelsels en scholen steeds wetenschappelijke wapenen leveren voor groepen en partijen, die in het leven van Staat en Maatschappij tegenover elkander staan, is het onredelijk, onzedelijk en krenkend, dat de Overheid, die *aller* is, voor geld uit *aller* beurs, mannen aanstelt, die bij den strijd in Staat en Maatschappij aan de éne groep van burgers de wapenen leveren, om de andere, op ongelijke kans, te bestrijden.

Hierdoor kiest de Overheid partij voor de éne en tegen de andere groep. In plaats van een nationale Overheid erlangen we dusdoende een partij Overheid.

En het is uit dit besef van gekrentheid, dat Mr. Van Ogtrop oppositie voorkwam. Slechts zocht hij het kwaad niet waar het schuilt.

Het kwaad schuilt niet in wat Spruyt misdeed, maar in wat ons Staatsrecht door de wet van 1876 zondigde.

Niet Spruyt moet gemulband, maar de Overheid moet ophouden partij-scholen op te richten.

Het vrije woord moet gered door terugkeer tot de vrijheid ook op het erf van ons Hooger Onderwijs.

Hoog.

In no. 5 meer het v. jongste alle reformeerd oordeelen dat in elke nagegaan of Sacramentsb. dat die parti der leugen crament in sche kerken zijn. Hoe heb. In de H. slechts iets jaren gelede waarheid. ceremonie.

Enkele g. plaats elijke ten een ver humnor plas kerk ter har de. Daarto heel de (pl ward, de S de nimmer kerkenorde.

Zij deden loovingen, a. Het voorl. Wat ik vr antwoord v. Was, volg de Hervorm valsche kerk. Moesten i gena dat o dan niet o (art. 28) l. Was het ten den, dat zi

Ook Dr. Van Ronkel keurt niet alle vreemde woorden af.

Ook hij spreekt van de Synode, van de Classis, van het Provinciaal kerkbestuur, op zijn beurt gaat hij zitten als scriba, en zal dan niet zeggen: Nu ben ik schrijver. Een officier noemt ook hij geen hoofdman. Als hij zijn dienstbode met een telegram uitzendt, zegt hij niet: Ziehier een snelschrijver, breng dat naar de snelschrijver. Och, het goede kind zou niet eens weten waar ze heen moest.

En is het nu, indien dit zoo is (en niemand zal het tegenspreken) toch niet opmerkelijk, dat Dr. Van Ronkel, die op zijn beurt al dergelijke woorden bezigt, en er zelfs studie van maakt, om het woord *Diakenen* in plaats van *Armverzorger* te handhaven, het nu juist alleen voorziet heeft op dat arme woord *Deputaten*? Let wel, op een woord dat nu toevalligwijls juist onder ons Doleerenden weer in zwang kwam.

Welk standpunt neemt Dr. Van Ronkel in?

Dat van Hooft, die elken „vreemden bedelbrok” uitwierp en de onmogelijkste Hollandse woorden schiep, of, erger nog, van zijn epigonen, die een luitenant een „plaats bekleedend hoofdman”, een secretaris een „geheimbewaarder”, een controleur een „nakijker”, en een grammaticus een *Ruygh beverf van redekaveling* noemden?

Och neen!

Ook Dr. Van Ronkel, stuurt, als er iemand in zijn huis drong, om de politie; als hij moe is, stapt hij in de tram; als hij rijden wil laat hij een *vigilante* voor komen; en als hij ziek is stuurt hij naar den apotheker.

Nog onlangs in het kerkeraadsstuk, waarbij de Doleerenden werden uitgeworpen, sprak hij zelf van een *Missive* en van een *Commissie*, en ondertekende: Dr. Van Ronkel, Praeses, in plaats van Voorzitter.

Ook hij plaatst zich dus op het standpunt, dat in elke taal, in elk spraakgebruik en keke „bedelbrokken” moeten toegelaten; en dat slechts te waken zij tegen misbruik.

Hierbij komt het dus aan op het stellen van een regel, waarnaar te beoordeelen is, in welk geval zulk een vreemd woord *burgerrecht* zal erlangen, en in welk geval het niet mag genaturaliseerd.

En dan, dunkt ons, zal hij het met ons eens zijn, dat hier de historische oorsprong en de spraakmakende gemeente den doorslag geven.

Omdat de spoorwegen van vreemden oorsprong zijn, spreken we van *station* en *locomotief*; omdat onze legerinformatie naar vreemd model ontstond, spreken we, van *bataillon*, *regiment*, *generaal*, *kapitein* en *luitenant*; omdat onze staatsinrichting naar terminologie onder vreemde overheersching ontving, spreken we van *commissie*, *notaris*, *minister*, *politie*, enz. Eu om geen andere reden, dan omdat onze reformatie in België ontstond, en van daar, onder den invloed van Calvijn en de Hugenoten herwaarts kwam, spreken we van Synode, Scriba, Classis, Praeses, enz. ook op kerkelijk terrein.

Toen derhalve werd ingezien, dat het onkerkelijk en ongereformeerd was, een bestendige Algemeene Synodale Commissie te hebben, en dat daarentegen de goede Gereformeerde kerkregel eischte, dat hetgeen een Synode of Classis na haar sluiting wilde uitgevoerd hebben, aan bepaalde personen opgedragen wierd, hebben de kerken die in Doleantie gingen, o. i. zeer

terecht voor het oude we leven.

Deputaten men hun d gegeven hee Deputaten hebbers” of woorden th langden.

Deputaten goede. Het Gereformeerde En nu is men Dr. V woord van J het strekt in zijn eiger terdword

Immers noemt Dr. missie.

En nu klee een feest v in een polit onze goede.

Maar kies kel moeten taten te m schier alleen

Daartoe l zoo hij, me Synodale v fleerd had.

Naar aanl onzer stukle ren, doet h ons deze h we gaarne

Hoog.

In no. 5 meer het v. jongste alle reformeerd oordeelen dat in elke nagegaan of Sacramentsb. dat die parti der leugen crament in sche kerken zijn. Hoe heb. In de H. slechts iets jaren gelede waarheid. ceremonie.

Enkele g. plaats elijke ten een ver humnor plas kerk ter har de. Daarto heel de (pl ward, de S de nimmer kerkenorde.

Zij deden loovingen, a. Het voorl. Wat ik vr antwoord v. Was, volg de Hervorm valsche kerk. Moesten i gena dat o dan niet o (art. 28) l. Was het ten den, dat zi

Ook Dr. Van Ronkel keurt niet alle vreemde woorden af.

Ook hij spreekt van de Synode, van de Classis, van het Provinciaal kerkbestuur, op zijn beurt gaat hij zitten als scriba, en zal dan niet zeggen: Nu ben ik schrijver. Een officier noemt ook hij geen hoofdman. Als hij zijn dienstbode met een telegram uitzendt, zegt hij niet: Ziehier een snelschrijver, breng dat naar de snelschrijver. Och, het goede kind zou niet eens weten waar ze heen moest.

En is het nu, indien dit zoo is (en niemand zal het tegenspreken) toch niet opmerkelijk, dat Dr. Van Ronkel, die op zijn beurt al dergelijke woorden bezigt, en er zelfs studie van maakt, om het woord *Diakenen*



ogeleeren  
ok de Vrije  
ieelen band  
universiteit  
it, en het  
n zijn op-  
de weten-  
ende resul-  
aar ook op  
ide dit niet.  
geestelijk  
rechten of  
plaatst ze  
tegenover  
er elkan-  
eds weten-  
oor groepen  
n Staat en  
en staan,  
nkend, dat  
er geld uit  
die bij den  
de eené  
leven, om  
e bestrijden,  
partij voor  
oep.  
Overheid  
Overheid,  
krenktheid,  
voorkwam,  
niet waar  
wat Spruyt  
recht door  
d, maar de  
scholen op  
door terug-  
het erf van  
niet alle  
de, van de  
kerkbestuur,  
a scriba, en  
e schrijver.  
n hoofdman.  
n telegram  
er een snel-  
schrijving.  
eens weten  
en niemand  
opmerkelijk  
ijn beurt al  
zels studie  
Niaken in  
handhaven,  
op dat arme  
een woord  
ons Dolee-  
Van Ron-  
eenden be-  
lijkste Hol-  
ger nog, van  
een „plaats-  
cretaris een  
trouwen een  
en Ruygh-  
en?  
urt, als er  
de politiek  
e tram; als  
lante voor-  
urt hij naar  
tuk, waarbij  
open, sprak  
Commissie,  
tel, Praeses,  
t standpunt,  
gebruik en-  
geelaten; en  
misbruik.  
het stellen  
deelen is, in  
ord burger-  
k geval het  
et met ons  
e oorsprong  
en door-  
remden oor-  
n locoma-  
aar vreemd  
n batalion,  
luitenants;  
ermologie  
ontving,  
is, minister,  
reden, dan  
e ontstond,  
van Calvijn  
wam, spre-  
sis, Praeses,  
n, dat het  
ras, een be-  
Commissie  
a de goede  
t, dat het-  
jaar sluiting  
paalde per-  
o. i. zeer

terecht voor dit leelijke woord: *Commissie* het oude woord van *Deputaten* doen herleven.  
*Deputaten* is de historische benaming die men hun drie eeuwen lang in alle kerken gegeven heeft.  
*Deputaten* kan niet vertaald door „lasthebbers” of „afgevaardigden”, omdat deze woorden thans een andere betekenis erlangen.  
*Deputaten* is dus het woord. Het enig goede. Het historisch, geijekte. Het oud Gereformeerde.  
En nu is het toch wel wat komisch dat men Dr. Van Ronkel tegen dit vreemde woord van *Deputaten* heeft opkomen, waar het strekt tot vervanging van een woord in zijn eigen kring, dat evenzeer een baserwoord is.  
Immers wat wij *Deputaten* noemen, noemt Dr. Van Ronkel eenvoudig *Commissie*.  
En nu klinkt het zeker zeer fraai, om op een feest van Nederlands onafhankelijkheid in een politiek blad tegen verhaspeling van onze goede taal op te komen.  
Maar kieschheid had dan Dr. Van Ronkel moeten nopen, om het woord *Deputaten* te mijden; niet om juist dit woord schier alleen als voorbeeld te kiezen.  
Daarom had hij dan eerst recht gehad, zoo hij, metend met gelijke maat, ook het Synodale woord van *Commissie* gepersifleerd had.  
Naar aanleiding van een uitlating in een onzer stukken over Ds. Gravemeyers beweren, doet de heer A. Dijkstra van Achlum ons deze hoogst belangrijke vraag, waarop we gaarne antwoord geven.  
*Hooggeachte Redactie!*  
In no. 566 van de *Herant* lees ik onder meer het volgende, naar aanleiding van de jongste aflevering van Ds. Gravemeyers *Gereformeerde testboek*: „En op dien grond nu oordeelen de kerken in dolantie (punt 2): dat in elke particuliere kerk afzonderlijk moet nagegaan of de prediking er zuiver en de Sacramentsbediening er ongeschonden is; en dat die particuliere kerken, waarin de prediking der leugen de waarheid verdrong en het Sacrament in een ceremonie ontwaardde, als valsche kerken te verwerpen en te verlaten zijn. . . .”  
Hoe heb ik dit te verstaan?  
In de Hervormde kerk te Bolsward (om slechts iets te noemen) verdrong, reeds vele jaren geleden, „de prediking der leugen de waarheid”; „ontwaardde het Sacrament in een ceremonie.”  
Enkele geloovige broeders, leden van de plaatselijke Hervormde kerk te Bolsward, richtten een verzoek aan den *modernen* kerkeraad om een plaatselijke kerk, om de Reformatie der kerk ter hand te nemen. De kerkeraad weigerde. Daarop verwierven die broeders, voor geheel de (plaatselijke) Hervormde kerk te Bolsward, de S. O. van 1816/5; en keerden tot de nimmer wettig afgeschatte, Gereformeerde kerken van 1618/19 terug.  
Zij deden dit „krachtens het ambt der geloovigen”, art. 28 Nederl. Geloofsbel.  
Het voorbeeld is een uit zelf.  
Wat ik vraag, en waarop ik vriendelijk een antwoord verzoek, is dit:  
Was, volgens het aangehaalde uit de *Herant*, de Hervormde kerk te Bolsward niet een valsche kerk?  
Moesten de broeders, bovengenoemd, volgens dat oordeel van de *Herant*, hun kerk dan niet „krachtens het ambt der geloovigen” (art. 28) hebben „verworpen en verlaten”? Was het ten onrechte en in strijd met de belijdenis, dat zij reformeerden?  
Uw dw. dr.,  
A. DIJKSTRA.  
Achlum, 19 Nov. '88.  
Ziehier ons antwoord.  
Aangenomen dat de kerk te Bolsward er aan toe was, gelijk de heer A. Dijkstra beweert, en waarover wij ons uiteraard geen oordeel veroorloven, dan was ongetwijfeld de geïnstitueerde kerk van Bolsward een valsche kerk.  
Hierover kan geen twijfel bestaan. Immers de kerk te Bolsward miste dan de kenteekenen, die elke ware kerk hebben moet, t. w. dat ze als kerk zuivere predikatie des Woords en zuivere bediening der Sacramenten schonk.  
Volgt hieruit nu, dat ook de kerk van Bolsward niet moest of niet tot reformatie kon komen, en dat men haar een voutig had prijs te geven, om een nieuwe kerk te stichten?  
Maar, eilieve, hoe deden onze vaders dan?  
Die beleden immers van de Roomsche kerken en particulier én in haar hiërarchisch verband, dat ze de kenteekenen der ware kerk verloren hadden, en dus én als geheel én als particuliere kerken *valsche* waren geworden.  
En wat deden onze vaders toen?  
Immers tweedree: 1°. verlieten ze het instituut en traden uit de organisatie; maar 2°. reformeerden ze in Gods kracht de kerken zelve, voor zoover hun kracht reikte.  
Indien dus te Bolsward, of waar ook, de kerk *vervalscht* is, en zij dit inzag, *verlieten* het instituut en poogden de *kerk zelve* in Gods kracht te reformeren, dan deden ze juist wat onze vaders deden, en wat ook ons naar Gods Woord plichtmatig dunkt.  
Het misverstand kan bij den heer A. Dijkstra dan ook slechts daarin liggen, dat hij niet genoegzaam tusschen de kerk als *Scheppinge Gods* en als *instituut van menschen* onderscheidt.  
Als scheppinge Gods wordt een kerk *nooit* valscht, maar blijft zij *alties* waar. Vervalscht kan ze alleen worden voor zoover zij *instituut van menschen* is.  
Dat *instituut van menschen* moet dus verlaten, zoo het *valscht* werd, maar *nooit* de kerk als zoodanig, *nooit* de kerk als geestelijk organisme; want daar is men door

genade ingegroeid en ingestrengeld en ingevlochten. Daar kan men niet uit.  
*Verlaten en reformeerden* staan dus niet tegenover elkaar, maar behooren bij elkaar.  
Reformatie kan geschieden *zonder* verlaten en *met* verlaten van het instituut.  
Het geschiedt *zonder* verlaten, als men gelijk de Roomsche kerken en gelijk nu de Synodalen, reformatie van hooft en leden der kerk beoogt.  
Maar het heeft plaats *met* verlaten, zoo men, gelijk thans velen doen, de reformatie begint met het instituut te veroordeelen en prijs te geven.  
En wat de toekomstige vraag van den heer A. Dijkstra betreft, of het dan toch billijk was, om zich tot deze *valsche* kerk te wenden met verzoek om reformatie, ook daarop kan ons antwoord kort, en ons dunkt, afdoende wezen.  
*Gedeclareerd wordt de valsheid* van het instituut eener kerk eerst op het eigen oogenblik waarop een *waar* instituut hier tegenover in dieselde kerke Gods optreedt.  
D. w. z. op het eigen oogenblik, dat de kerk haar valsche instituut verwerpt of opzij zet en er een *nieuw* instituut voor in de plaats stelt, gaat de declaratie van *valsheid* in.  
Ook Luther heeft tot op het oogenblik, dat hij brak, het bestaand *instituut als het* kerkelijk instituut geëerd, en ook onze vaders hebben tot op het oogenblik dat ze braken, hun kinderen bij den pastoor ten Doop aangeboden.  
En zomin Luther als onze vaders hebben dit gedaan, zonder eerst hun verzoek tot de Roomsche Hiërarchie te doen uitgaan, en de in functie zijnde geestelijken op te roepen tot het betrachten van hun plicht.  
Niet wetende of de heer A. Dijkstra nog Synodaal is of reeds met het valsche instituut brak, beantwoorden we zijn vragen geheel objectief.  
En dat we de hiermede samhangende vraag naar de verhouding tot de Christ. Geref. kerk rusten laten, zal ook de heer A. Dijkstra in ons eerbiedigen willen.  
Ook wij toch verbonden ons, om voorshands deze teedere quaestie te laten rusten.  
Als uitzondering op den regel is dit stuk van den kerkeraad van Opheusden opmerkelijk.  
Ook tot dezen kerkeraad was een verzoek gekomen, om niet langer stil te zitten, maar tot reformatie der kerk over te gaan.  
Op dit aanzoek nu ontvingen de heeren Briesse, Jordaan en Lindner dit antwoord:  
Aan de heeren:  
JAN BRIESSE,  
B. JORDAAN en  
F. LINDNER  
te Opheusden.  
De kerkeraad der Hervormde gemeente te Opheusden, in zijne vergadering van heden uwe missive van 23 Nov. l. l. gelezen hebbende, heeft de eer te het navolgende te antwoorden:  
1. dat in uwe missive hem gebleken is uw bijzondere ijver voor 's Heeren huis — welke ijver ook den Zaligmaker had verslonden Joh. 2:17 — en dat hij dien ijver op den hoogsten prijs weet te stellen;  
2. dat hij, in uwe missive aangedrongen om de „reformatie” zijner — en naar uw schrijven — ook *uwer* kerk, ter hand te nemen, gaarne zich bereid verklaart, om in vereeniging met u, die u in uw schrijven als „geloovigen” aandient, volgens Art. XXVII onzer Geloofsbelijdenis, tot die reformatie naar den Woorde Gods mede te werken;  
3. dat hij, in uwe meer gemelde missive door u uwe „herders en opzieners” genoemd wordende, gaarne zich uwe „herders en opzieners” toonen wil en ten bewijze daarvan u verzoekt — zeker in overeenstemming met Art. XXX onzer Geloofsbelijdenis — om op den aanstaanden Vrijdag, den 30sten November, des voormiddags ten 10 ure, in zijne vergadering in de nieuwe consistorie-kamer te verschijnen, opdat hij van het meerdere licht, dat u geschenken is, zal kunnen profiteren, der kerke Gods alhier ten faveure en ter zaligheid.  
De kerkeraad, van oordeel, gemerkt „den ernstigen aandrang”, waarmede gij tot hem komt) dat gij aan deze vriendelijke uitnodiging gevolg zult geven, aangezien hij niet weet, dat de Hervormers, wier werk gij in deze gemeente wenscht voort te zetten, ooit geweigerd hebben voor eenige kerkvergadering te verschijnen, veracht van u binnen een paar dagen het bericht uwer welwillendheid, terwijl hij u aan de genade van den Koning der kerk met heilbede aanbeveelt.  
Namens den kerkeraad der Hervormde gemeente te Opheusden:  
E. J. HOMOET, pred.  
D. HUIJT, onderling.  
Opheusden, 26 Nov. 1888.  
Dit antwoord verblijdt ons.  
Immers tweedree is mogelijk: of dat het stuk oorecht gemeend is en er intentie tot reformatie achter schuilt, of wel dat het slechts een vorm is, om den aandrang te breken en de geestdrift te blusschen.  
Zoo het eerste, dan wordt hieruit allicht iets goeds geboren. En zoo het laatste, welnu, dan wordt er de kerkelijke onge-rechtigheid te beter door openbaar.  
Gaarne vernemen we omtrent den afloop iets naders.  
Met genoegen zagen we, dat Calvijn's uitlegging van het *Evangelie van Johannes* weer ter perse gaat bij H. Ten Hooft te Utrecht.  
Zoo komt het 6<sup>de</sup> werk van Calvijn voor en het andere na weer onder bereik van het groote publiek, en wordt de kans steeds schooner, om met ons Calvinistisch denken uit de latere slaphuid naar de oorspronkelijke vastheid terug te keeren.  
Dit komt dan vanzelf ook aan de prediking ten goede, en door de prediking weer aan de gemeente.

Het is waarlijk verbazend welk een gezegenden vooruitgang deze Calvinistische weeropwaking heeft. Bij duizenden gaan allerlei geschriften tot in de verstaftegen dorpjes weer zuivere beginselen prediken. En nog altoos is er vraag.  
Dr. Franssen van Ankeveen heeft het toezicht over deze uitgave op zich genomen, en waarborgt ons daardoor een betrouwbaren tekst.  
De heer Lemkes beklagt zich over onze aantekening onder zijn ingezonden stuk. Dit doet ons leed.  
Ieder kon zijn stuk lezen; maar, gelijk ons ook nader uit een brief van den heer Hoogeveen bleek (dien we uit plaatsgebrek nu niet plaatsen), onze beschouwing over het Darbisme wordt hierdoor niet gewijzigd. Duidelijk heeft de heer Lemkes aange-toond, dat de toepassing van Rom. 11:21 volgens Darby nog niet *finaal* is; en dit betwijfelen we ook niet, maar ook zoo toch liggen alle geïnstitueerde kerken volgens de meening der Darbisten, nu reeds *potentieel* onder dit oordeel. De geïnstitueerde kerken zijn niet slechts ontaard, maar principieel onbruikbaar, en de eisch om tegenover deze een *bettere* geïnstitueerde kerk op te richten, wordt ontkend.  
Dit bedoelden we met te schrijven, dat onze voorstelling van het Darbisme in *zeker* zin intact bleef. Ten overvloede is dit „in zekeren zin” nu nader verklaard.  
In beginsel zijn de *geïnstitueerde kerken* reeds geoordeeld, *finaal* werkt dit oordeel eerst in het eind.  
KUYPER.  
Uit de Pers.  
In *Gideon*, een blaadje dat te Brielle verschijnt, was de wensch uitgesproken, dat Ds. W. H. Gispén, de nieuw opgetreden redacteur van de *Basin*, die weekblad in diere voege mocht hervormen, dat voortaan alleen de kerkelijke absolutisten daarin aan het woord kwamen.  
Hiertegen protesteert Ds. Notten van Rotterdam in dit puntig geschreven stuk, dat hij aan de *Basin* inzond, en waaraan Ds. Gispén plaats verleende.  
Meer dan één ambtgenoot wijst er mij met verontwaardiging op, hoe in „*Gideon*”, het blaadje, dat hij den heer Wierema te Brielle verschijnt, en geschreven wordt door een Christelijk Gereformerd predikant, mijn hooggeachte vriend de *enclitica*-predikant W. G. Smilt, naar aanleiding van diens benoeming tot redacteur van de *Basin*, ruw bejegend wordt en als een vijand van de Christelijke Gereformeerde kerk gebrandmerkt, terwijl hij, onverschillig makende tusschen een kerk en het Godsrijk, geloovende, dat het halve Ichaam het heele noot is, nu als steeds tegen kerk en kerkelijke werke, en in de meening verkeert, dat, wie hereniging der belijders verlangt, naar den aard der Christelijke lude *voor* mogelijk broeders tegenmoet komen moet, en zij vragen, of ik er niet tegen opkomen wil.  
Ik acht dit niet noodig. Ds. Smilt staat daartoe te hoog in de schatting van ons volk. Hij is daarboven de eenige Christelijke Gereformeerde niet, die in „*Gideon*” gemiddeld wordt, en in de meening verkeert, dat ik hoe spoediger hoe liever heengaan moet; welk een dwz kreeg eens b. v. onze v. Andel, en hoe werd dezer dagen Dr. Wierema getrokken. Bovendien moet men het met den redacteur van „*Gideon*” niet zoo nauw nemen. Hij lijdt juist niet aan consequentie. Even voor de Synode te Assen samenkwam, schreef hij dat er geen wettige predikanten waren, die de kerk, de kerk, dominees, zelfs geen doop buiten ons mocht erkennen; wie tot ons overkwam, moest gedoopt. Een of twee weken later daarentegen verklaarde hij, dat het hem speet, dat het Reglement van '69 niet reeds onder de slagen bezweken was, wilde hij de vereeniging met de Doleerende voetstoots. Men moest eenvoudig samenstellen, zonder meer, en dan in elanders gemeenschap later, wat verklaard was, dien weg te nemen. Na het besluit der Asser Synode zegt hij niet teleurgesteld te gevoelen, om schier in éenen adem dat besluit goed te keuren, en zoo hevig tegen de Doleerende broeders, met name tegen Dr. Kuiper uit te varen, dat een der medewerkers van het nieuwe blad: „De Gereformeerde Kerk” van „spelen met onheilgevoel” kon schrijven. Maar ik ga dit alles voorbij. Wij zijn kondige menschen, en bij ieder onzer is, helaas, de broederliefszins noch. En op inconsequentieën worden in deze dagen van kerkelijken strijd ook anderen betrapt.  
Maar wat mij tot spreken dringt, is het „*Gideon*” redacteur van 11 November j. l. In dat n. vloeit de redacteur dermate door, dat zelfs geen Paus het Roomsche Kerkdoe consequenter doorvoeren kan.  
Immers in dat n. lezen wij letterlijk:  
„Ons land wordt sluier in clubjes en groepjes op allerlei gebied verdeeld en begint heel aardig op een bedachtzamen te gelijken. En hoe meer men poogt eenheid te brengen, des te meer verscheidenheid ontstaat er. Of dit goed of kwaad is, weet ik niet; maar op kerkelijk gebied is het zeker kwaad. Op dat gebied moet eenheid heerschen; want de Heere wil immers, dat zijn volk den éénen zal, en zij, die de eenheid van 's Heeren volk op allerlei manier tegenstaan, zullen daaronder de vreeslijkste gevolgen in de en in het toekomstig leven moeten ondervinden. Doch laten we daarover maar niet meer spreken. Willem! want dan komen we weer tot dingen, die ons onaangenaam maken in de oogen der menschen en daer moeten we tegen waken; want met de menschen moeten wij omgaan.”  
Heel bij hen ik, dit wil ik edner nog zeggen, dat het tot hietoet niet gelukt is om verdeeldheid in onze kerk, die de kerk is, hieraan te brengen. Welgijp daartoe pogingen en dat op de listigste manier, aangevend, doch het wil niet vlotten. Ik geloof, dat zij meer dan ooit vast in elander zit. Nu, iemand die lid van de kerk des Heeren is, heeft dan ook aan niets anders meer behoefte, hij kan tot zijn ziel zeggen: neem nu rust. Hij kan het buiten laten stormen en de machters tegen elander laten ingaan; hij heeft voor niets te vrezen en met niets te maken dat met zijne roeping ook anderen te dwingen om in te gaan.  
Mochten velen dit om deellide voorrecht te genieten, die wij genieten. Laten we het toch allen, die door rondvallen, verooropen, dat zij zich wenden tot 's Heeren kerk, om in haar schoot de zaligheid te smaken, die de Heere aan zijn Beind op aarde heeft toegezegd en genoebragt. Wij moeten niet zoo vreeslijk bescheiden zijn tegenover anderen, dat wij de voorrechten gaan verloochenen, die wij genieten. Neen, groote dankbaarheid moet onze ziel vervullen, als wij aan alles denken. Groot-dankbaarheid jegens Hem, die naar zijn vrije goedheid al deze on-verdiende weldaden ons schenkt!”  
Ons dunkt, commentaar is overbodig. Dit is Roomsche. Zoo de Chr. Geref. Kerk ooit te zijk onaninig die van zijn jeende „*Gideon*” behoefde voorwaar, niet anders kan te zeggen, dat wij hoe spoediger hoe liever moeten heengaan; wij zouden zonder dien raad spoedig genoeg onze kotters pakken om een doodend doode amsteleer te ontvlieden. Maar de Chr. Geref. Kerk wil, dank ook zij het onderwijs van haar pas ontla-pen „Vader” Bummelkamp en van haar, den Heere zij dank, nog levenden „Vader” Van Velzen, wiens dezer dagen bij „Doener” verschenen, rede niet toch tezel van dengelijke theorieën niets weten, en ik ben er zeker van, Ds. Gispén zal het allesbehalve vriendel-vinden door een blad, dat zoo barrell, op het schild te worden gebruen, — Ds. Gispén, die vroeger zelf haren zoo mannelijk geeselen kon. Immerschen is het te vertrouwen, dat de „*Gideon*”-redacteur niet als in zijn

blaadje in de prediking een onderfundament legt dan Christus Jesus en dien gekruisigd; maar toch, waar hij niet slechts Roomsche ideeën te lezen geeft, maar ook de „Paapsche stoutigheid” heeft om in hetzelfde n. r., waarin dit geschiedt, de vrijheid hoog te roemen, terwijl hij de vrijheid van spreken in een wensch aan den nieuwen Bazuin-Redacteur, in zijn n. r. van 4 dezer, in ons kerkelijk orgaan alleen voor zijne vermeende geestverwanten verlangt, daar dient gevraagd, of het niet tijd is, dat van alle zijden daartegen wordt gepro-testeerd.  
NOTTEN.  
Rot. 22 Nov. '88.  
Ds. Notten schreef boven dit stuk: *Roomsch*, en acht dat het door *Gideon* verdedigde kerk-begrip *Roomsch* is.  
Dit achten we niet juist.  
Oneindig wijder dan *Gideon* heeft Rome het oog open voor de Catholiciteit der kerk. Het is erger dan *Roomsch*.  
KUYPER.  
Officieele berichten uit de Ned. Geref. Kerken.  
De gecombineerde classis der Nederduitsche Gereformeerde kerken in Noord-Brabant en Limburg, overtuigd van den bijzonderen nood der kerk van Helmond en van den belangrijken arbeid dezer kerk in het zuidelijk deel onzer provincien, terwijl zijzelve niet bij machte in geheel in dezen nood te voorzien, beveelt deze kerk zeer aan in de voorbede en in de liefdadigheid der meer bevoorrechte kerken van ons vaderland.  
Namens de Classis voornemd:  
(op. g.) A. VAN VEILO, h. t. Praeses.  
F. H. J. SMITH, Scriba.  
J. H. FERINGA, Assessor.  
Werkendam, 12 Sept. 1888.  
Plaatsing bevolen door de Classe van 20 November j. l.  
J. H. FERINGA, Scriba.  
Onder leiding van den gevolmachtigden vertegenwoordiger der genabuurde kerk van Klundert is men te Fijnaart en Heiningen overgegaan tot benoeming van nieuwe ambtsdragers in den Kerkeraad. Een der benoemden meende te moeten bedanken, zoodat nu gekozen zijn: tot onderling, D. Van der Made en C. A. Van Dis, en herkozen de om de organisatie van 1816/52 afgetreden diaken H. H. Van der Put.  
J. H. FERINGA, consulent.  
Klundert, 26 November 1888.  
De vergadering der gecombineerde classen Haarlem en Alkmaar zal D. V. gehouden worden op Maandag den 26den December in het gebouw „Rehoboth” te Alkmaar voorm. 10 uren.  
De Actuaris  
G. J. REIJLING.  
Op 20 Nov. j. l. vergaderden de gecombineerde classis der Ned. Geref. kerken van Noord-Brabant met Limburg. Onder andere werkzaamheden geschiedde de benoeming van een classicaal correspondent en quæstor, waartoe tot de volgende classe benoemd werd Ds. J. H. Feringa te Klundert; werd de formatie van een kerkeraad te Fijnaart besproken; werden de belangen van drie beroepende kerken overwogen, en werd besloten de ter vorige classe aan de noodlijdende kerk van Helmond geplaatste in de *Herant* en in de *Kleine Opwekker*.  
Namens genoemde classis,  
J. H. FERINGA, scriba.  
De kerkeraad der Nederd. Geref. Kerk te Epe, krachtens het ambt der geloovigen, onder medewerking der kerk van Kootwijk, gekozen, werd heden door den consulent Ds. J. H. Houtagiers in zijn ambt bevestigd.  
Hij bericht aan de kerken in het vaderland, dat hij in zijne vergadering van heden met het Synodale organisatie heeft gebroken om voor zijne kerk kracht en geldigheid te verleen aan de kerkenordering van 1619.  
Zegene de Heere genadig dit begin van reformatie in deze gemeente.  
De kerkeraad voornemd:  
C. D. BOUWMAN, Onderling.  
E. KASTEEL HEN, Scriba.  
Ept, 25 Nov. 1888.  
„Niet ons, o Heere! niet ons, maar uwen naam alleen geef eer, om uwer goedertierenheid, om uwer waarheid wil.” (Psalm 115:1.)  
Met deze woorden van den psalmist in de gedachten, mogen wij wederom de liefdegaven verstaan, sedert 26 Oct. l. l. ontvangen voor den bouw der pastorie te Augustinusga.  
Kerkcollecie: Zuidwoldse bij Gron. f 3; Dokkum f 55; Reitsum f 27.50; Kampen f 15.41; Serooskerke (Walch.) f 6; Haringen f 95; Gerkesklooster f 52.83 en Waarder f 17.50.  
Giften: postw. postw. Zwolle f 10, N. N. te Makkum f 2.50, Chr. Jongvereen. te Ee f 2.50, Wed. R. te W. f 2.50, door onzen broeder N. H. van Surhuizen, verzameld te Anjum van G. Kr. f 2.50, T. P. v. d. H. f 10, J. L. f 1, J. I. f 1, F. D. f 2.50, K. N. f 2, H. T. f 1, E. H. f 1, F. J. v. d. H. f 0.50, F. L. f 2.50, R. W. f 2.50, D. B. f 10, G. B. f 1, A. D. B. f 0.50, J. H. f 1, A. P. f 0.50, Wed. S. f 4, S. J. f 1, Da. J. f 1.5, P. T. v. d. H. f 10, J. I. K. f 2.50, W. W. H. f 0.50; door id. uit Lioessens J. H. f 1, postbew. B. te H. f 1.50, Chr. Jongvereen. te Anjum f 5; in de kerkcoll. te Bolsward van H. T. te B. f 2; in de diac. coll. te Makkum uit den spaaroot van Th. te P. f 1; door Ds. J. C. S. te Hgij. van een dienstbode f 5 en Meij. E. W. f 1, J. v. d. K. te Sch. f 10; door Ds. v. C. A. te Harl. van N. N. te U. f 10, A. K. z. te M. aan postz. f 0.70; door W. H. te Amst. uit het busje van A. B. aldaar f 2.25; door A. E. te Lollum van J. P. B. f 1; eenige vrienden te Spannum f 8 en Dr. W. v. d. B. te V. f 10.  
Ook mogen wij uit Augustinusga en Surhuizum zelf de volgende giften vermelden: Ge-collecteerd bij verschillende godsdiensttoefeningen: f 25, f 2.50, f 5 en f 5; door N. H. van A. f 25, B. f 10 en C. f 0.80; door R. S. Z. van N. N. f 10; bovendien f 42.75 aan toezeggingen.  
Het is onzer ziel menigmaal tot vertroosting met woord en daad blikken der liefde onzer medebroeders in de bediening en der broeders en zusters van hier en elders te ontvangen.  
Wij gevoelen, er wordt met en voor ons gebeden, geleden en gestreden.  
Niettegenstaande het ongunstige weder en den vroeg ingevallen vorst gaat het werk goed vooruit. Doch nog is de nieuwe pastorie geheel onbewoonbaar. Op 1 Nov. l. heeft de eekthab. beslist, dat de tot heden toe ge-

bruikte pastorie moet verlaten worden. Evenwel wordt aan den dienaar des Woords nog eenigen tijd gegund voor de ontruiming. *Hoelang?* Dit weet de Heere, die alles bestuurt naar zijn wil.  
*Bijna de helft* der aannemingsom is nu verzameld. Wie zal zich door den Heere gedrongen gevoelen om aan de *onthrebanse* f 1700 te helpen bijdragen?  
„Wilt gedenken aan de woorden van den Heere Jesus, dat Hij gezegd heeft: Het is zaliger te geven, dan te ontvangen.” (Hand, 20: 35b).  
Namens de kerkeraad  
W. MAAN, P. D. M.  
R. S. ZIJLSTRA, ond. te Aug.  
S. A. HANSSA, ond. te Surh.  
Augustinusga, 14 Nov. '88.  
Buitenland.  
Engeland. De Congregationalistische Unie. Over de sociale quaestie en over den Pentateuch.  
Schier geen vergadering, voor kerkelijke doeleinden samengeroepen, kan in Engeland gehouden worden, of de sociale quaestie wordt erin besproken. En geen wonder; want de kerkgenootschappen beginnen steeds meer hunne aandacht aan dit hoogstbelangrijk vraagstuk te wijden. Twintig jaren geleden begon de Roomsche kerk in Duitschland op sociaal gebied te arbeiden, ontrist door de snelle verbreiding van sociaal-democratische denkbeelden onder de arbeidersbevolking. Tien jaren later gaf de bekende Berlijnsche hofprediker Stöcker een program voor een Christelijk-sociale partij en vond hij tal van aanhangers, die hem tot den huidigen dag als hun leider erkennen. Vijf jaren geleden vervulden Engelse congregationalisten de wereld met hun geroep over de jammerlijke toestanden van den vierden stand in Londen (Blitter Cry of Outcast London). Dit jaar hebben de kerkvorsten der wederige aristocratische Anglicaansche kerk, in een Pan-Anglican conclave vergaderd, zich over de noodzakelijkheid om vanwege de kerk mede te werken tot oplossing van de maatschappelijke vraagstukken op een teedere wijze uitgesproken. Door den voorzittenden bisschop van het Church-congress werd gezegd, dat er twee brandende quaestien zijn, waarvan de sociale er een is, terwijl de president van de Baptistische Unie de trompet aan den mond heeft gezet om het uit te roepen, dat de sociale quaestie het voornaamste vraagstuk is, dat in deze eeuw aan de orde kwam. In Frankrijk heeft men onlangs een vereeniging van protestantische mannen, voornamelijk predikanten, gesticht met het doel de sociale quaestie te bestuderen.  
Zoo zouden we kunnen voortgaan, om te bewijzen, dat de kerkgenootschappen beginnen te gevoelen, dat zij het hunne hebben te doen om mede te werken, teneinde de maatschappelijke wanverhoudingen te verbeteren. Dat dit vooral in Engeland het geval is, moet men verklaren uit het niet te loochenen feit, dat de tegenstelling tusschen rijk en arm nergens zoo scherp is als juist in Engeland. Wel vindt men in de bladen den toestand overdreven voorgesteld, alsof er groote massa's van volk in zulke omstandigheden leven, waarbij het hen niet mogelijk is zedelijk, ja zelfs eerbear te zijn; alsof er nog grotere menigten zoo hard moeten werken, dat er geen tijd en energie overblijft voor hoogere dingen; doch waarheid is het, dat vele gezinnen in ellendige krotten en holen moeten samenwonen, zoodat de verleiding tot onzedelijkheid groot is; niet te ontkennen is het, dat de strijd om het bestaan voor den Engelschen werkmans zoo zwaar is, dat hij ligt in gevaar komt om enkel te arbeiden voor de spijis, die vergaat. Daarbij komt, dat duizenden geen werk kunnen vinden. Aan de andere zijde vindt men naast die zedelijke en maatschappelijke ellende de grootste weelde tentoongespreid. Englands nationaal vermogen is nog nooit zoo groot geweest als in dezen tijd. Schoon de bevolking sterk toeneemt, groeit Englands rijkdom nog sterker aan. Jammerlijk is het, daarbij op te merken, dat de rijken steeds rijker, de armen steeds ellendiger worden. Geen wonder, dat men zich voorstelt, dat indien langzame vreedamen weg hierin geene verandering gebracht wordt, er een sociale revolutie zal losbarsten, welke een tegenhangen wezen zal van de politieke omwenteling, die in het laatst der vorige eeuw zoovele verwoestingen aanrichtte. Het gevaar wordt steeds grooter, dat de verarmde vierde stand elk middel zal aangrijpen, dat hem schijnbaar zal kunnen verlossen uit de tijdelijke ellende, waarin hij zich bevindt.  
De jongste oproerige bewegingen in Londen, de werkstakingen in N.-Amerika, het land, waarin de grootste staatkundige vrijheid voor alle standen heerscht, de socialistische propaganda in Duitschland; het plan de campagne in Ierland; de oproerige bewegingen in de Schotsche Hooglanden, zijn bedenkelijke teekenen des tijds.  
Geen wonder, dat den inden October op de vergadering aan den congregationalistische Unie van Engeland en Wales, te Nottingham vergaderd, ook ja in de eerste plaats, gesproken werd over de vraag, wat in dezen voor de kerk stond te doen. De predikant Stead las daarbij een optel voor, waarin hij den jammerlijken toestand op maatschappelijk gebied blootlegde; aandrang op hervorming van de sociale verhoudingen; betoogde, dat de heerschende denkbeelden omtrent staathuishoudkunde niet meer houdbaar zijn; beweerde, dat de kerk niet genoeg deed met in het algemeen te vermanen, maar dat zij ervoor te zorgen had, dat men een stelsel kreeg, waarin de beginselen van een Christelijke staathuishoudkunde zijn uiteengezet.  
Na breede debatten werd besloten, dat de aandacht van het comité van de Unie op het sociale vraagstuk zal gevestigd worden, met verzoek, dat het volgende jaar et ene meeting zal gehouden worden om te handelen over Christelijke staathuishoudkunde, over landbouw, nijverheid, en andere onderwerpen, die daarmede in verband staan.  
In genoemde vergadering werd nog zeer uitvoerig gesproken over de Pentateuch-quaestie. Door twee sprekers werden gevoels als die van Robertson Smith verdedigd in uitvoerige verhandelingen. Zij vonden slechts zwakke weerspraak; zoo zeide o. a. Dr. Thompson, dat hij tot de oude school behoorde, en dat hij te oud was geworden om zich met die nieuwe denkbeelden in te laten, ook wanneer zij waar mochten zijn. Natuurlijk gaf zulk een uitlating aanleiding tot groote hilariteit. De president gaf aan het einde der discussie te kennen, dat vele van de tegenwoordig geldende leeringen omtrent de vijf boeken van Mozes,